

УДК 37.014.12 (044.247)

СТРУКТУРА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВознавців

Юхимець О.І., здобувач
кафедри суспільних дисциплін
Національний університет водного господарства
та природокористування

У статті визначено поняття комунікативної компетентності майбутніх правознавців, розглянуто основні наукові дослідження щодо структури комунікативної компетентності майбутніх правознавців, з'ясовано компоненти та складники комунікативної компетентності майбутніх правознавців, визначено роль юридичної клініки у формуванні комунікативної компетентності майбутніх правознавців.

Ключові слова: комунікативна компетентність, компоненти комунікативної компетентності, професійна підготовка, майбутні правознавці, юридична клініка.

В статье определено понятие коммуникативной компетентности будущих правоведов, рассмотрены основные научные исследования по структуре коммуникативной компетентности будущих правоведов, выяснены компоненты и составляющие коммуникативной компетентности будущих правоведов, определена роль юридической клиники в формировании коммуникативной компетентности будущих правоведов.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, компоненты коммуникативной компетентности, профессиональная подготовка, будущие правоведы, юридическая клиника.

Yuhymets O.I. STRUCTURE OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE LAWYERS

The article defines the concept of communicative competence of future jurists, examines the basic scientific research on the structure of communicative competence of future jurists, clarifies the components and components of communicative competence of future jurists, determines the role of the legal clinic in the formation of communicative competence of future jurists.

Key words: communicative competence, components of communicative competence, vocational training, future lawyers, legal clinic.

Постановка проблеми. Міжнародним проектом Тьюнінг визначено, що компетентності – це динамічне поєднання когнітивних і метакогнітивних умінь, навичок, знань та розуміння, міжособистісних, розумових та практичних умінь і навичок, етичних цінностей. У проекті виокремлено три типи компетентностей: інструментальні, міжособистісні та системні. Комунікативні вміння є складовою частиною кожної компетентності. У проекті зазначено, що випускники ВНЗ та роботодавці виявилися дивовижно одноставними і вказали, що для успіху на ринку праці є дуже важливими вміння спілкуватися рідною мовою в усній та письмовій формах, а також навички міжособистісного спілкування [4].

Тому перед викладачами, що здійснюють фахову підготовку студентів, постає завдання: надати таку універсальну систему знань і сформувати відповідні комунікативні вміння і якості, які б забезпечували їхню ефективну комунікацію у навчально-професійній та майбутній професійній діяльності.

Так, у проекті нового освітнього стандарту у галузі знань «08. Право» визначено, що у процесі навчання за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти за спе-

ціальністю «Право» необхідно розвивати загальні вміння та навички: аналітичне, критичне і творче мислення, яке необхідне правнику для розуміння ролі і змісту права, критичного оцінювання різних концепцій і позицій, належного застосування правових норм у стандартних та окремих нестандартних ситуаціях, правильної підготовки й оформлення відповідних процесуальних документів. Професійна діяльність правника передбачає вміння правильно і грамотно формулювати та висловлювати свої правові позиції чи рішення, належним чином їх аргументувати, брати участь в аргументованій професійній дискусії (листування, переговори, промови, дебати тощо), а також дотримуватись неупередженості, розуміти інтереси і мотиви поведінки інших осіб, примирювати сторони з протилежними інтересами.

Тому комунікативна компетентність – це одна з базових професійних компетентностей майбутніх правознавців, а її розвиток є однією із прерогатив сучасних ВНЗ України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню комунікативної компетентності майбутніх правознавців присвя-

тили свої праці такі науковці: М. Василенко (готовність студентів-юристів до професійної діяльності), М. Крисків (формування професійного мовлення майбутніх юристів), Л. Насіленко (риторична культура як невід'ємна складова частина мовно-професійної підготовки майбутніх юристів), О. Федорчук (формування у майбутніх правознавців професійного застосування інформаційно-комунікаційних технологій), Б. Чупринський (формування професійної культури майбутніх юристів), Г. Яворська (формування соціально-професійної зрілості курсантів ВНЗ МВС України), В. Василик (професійна підготовка молодших спеціалістів із правознавства), В. Гришко (формування базових професійних компетентностей майбутніх правознавців), О. Калита (формування комунікативної компетентності майбутніх юристів засобами проектних технологій) та ін.

Постановка завдання. Мета статті – визначити структурні компоненти комунікативної компетентності майбутніх правознавців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Системний аналіз наукових праць щодо проблем підготовки майбутніх правознавців, змісту й особливостей правової діяльності, сутності комунікативної компетентності фахівців різних галузей сприяв визначенню суті комунікативної компетентності майбутнього правознавця як інтегративних професійно зумовлених і особистісно значущих цінностей, знань, умінь і якостей особистості правознавця, які забезпечують ефективну взаємодію у професійній діяльності та найбільш повну самореалізацію у ній.

Важливим є визначення структури комунікативної компетентності майбутніх правознавців. Це питання є актуальним для багатьох науковців, які досліджують комунікативну компетентність фахівців різних галузей. Зазначимо, що більшість психологів у зміст професійно-комунікативної компетентності фахівця включають потребу у спілкуванні, інтенсивність та широту кола спілкування, уміння говорити й слухати, переконувати та з повагою ставитися до позиції партнера зі спілкування, особливості емоційного відгуку на отриману інформацію та особистість партнера, вміння контролювати себе, адекватно оцінювати самого себе, а не тільки партнера зі спілкування.

Під час дослідження фахово-інформаційної компетентності О. Федорчук зазначає, що у структурному плані фахово-інформаційна компетентність майбутнього правознавця складається із таких компо-

нентів: когнітивно-змістового, ціннісно-мотиваційного й операційно-технологічного. Когнітивно-змістовий компонент інтегрує знання у галузі інформаційно-комунікативної технології (ІКТ) і фахові юридичні знання, необхідні для розв'язання професійних завдань; ціннісно-мотиваційний фіксує зацікавленість і мотивацію майбутнього правознавця до оволодіння ІКТ і їхнього використання для власних потреб та для майбутньої професійної діяльності; операційно-технологічний компонент включає комплекс сформованих інформаційних умінь і навичок (гностичних, пошуково-орієнтовальних, контрольних-оцінних) ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності [5].

Спираючись на особистісно орієнтований підхід до визначення структурних компонентів професійно-комунікативної компетентності, С. Князева констатує, що структура зазначеної компетентності повинна відповідати психологічній структурі особистості. До структури професійно-комунікативної компетентності майбутнього фахівця із правознавства науковець відносить духовно-моральний (здатність до вирішення професійно-колективних завдань з урахуванням визнання абсолютної цінності кожної людини, пріоритету її прав на повноцінну реалізацію своїх здібностей та інтересів), ціннісно-мотиваційний (спрямованість особистості студента на гуманістичне спілкування, на комунікативне самовдосконалення з урахуванням етичних, моральних і правових цінностей, усвідомленість потреби в здійсненні комунікативного акту), когнітивно-професійний (знання стилів, структури, функцій професійного спілкування; наявність інтелектуальних здібностей, які притаманні професійній діяльності; формування загальнокультурних знань; знання правил і норм мови; вміння оперувати спеціальною лексикою; уміння будувати текст з урахуванням спеціального стилю та жанру; знання вербальної і невербальної комунікації; теоретичні та практичні знання із психології), афективно-регулятивний (емоційні здібності майбутнього фахівця, зокрема гуманність, чесність, відповідальність, принциповість, організованість, лідерські якості, які виявляються у здатності встановлювати та підтримувати емоційний контакт з опонентом, здатність до самоаналізу й корегування дій), соціально-перцептивний (здатність людини відокремлювати контекст зустрічі, відчувати настрій опонента за його вербальними і невербальними сигналами, враховуючи всі психологічні сигнали співрозмовника під час комунікативного акту) аспекти [2].

У дисертаційному дослідженні Н. Кожем'яко представила загальний перелік структурних компонентів комунікативної компетентності молодших спеціалістів із правознавства: мотиваційний (комунікативні потреби, цінності, інтереси), когнітивний (знання основ комунікації та основ професійного спілкування), комунікативно-діяльнісний (комунікативне мислення, комунікативна діяльність), емоційно-оцінний (самоконтроль, саморегуляція) [3, с. 49].

Варто зазначити, що сьогодні існують і інші форми комунікації, а саме електронна та інтернет-комунікація, які є особливо актуальними у суспільстві, де впроваджуються нові інформаційні технології, а суспільне життя стає усе більш комп'ютеризованим. Нині в Україні все більшої популярності набуває послуга online юрист, експерти та аналітики розробляють законопроект про енергетичного омбудсмена, який очолить інституцію із захисту прав споживачів, створено першого бот-юриста. Перед майбутніми фахівцями права постає нова проблема, а саме вміння спілкуватись електронною поштою, online, використовуючи програму «Skype». Під час інтернет-комунікації втрачають своє значення невербальні засоби спілкування. Фізична відсутність учасників взаємодії призводить до того, що справжні почуття можуть приховуватись або подаються зовсім не ті, які людина у цей момент відчуває. Тому в Інтернеті легше вести серйозну розмову, можна спілкуватися з тією людиною, яка б під час зустрічі могла не сподобатися (скажімо, через зовнішність), люди рідше ображаються. Можна говорити з людьми незалежно від їхнього віку, статі, статусу тощо. Тобто в Інтернеті внаслідок фізичної відсутності партнерів із комунікації зникає ціла низка бар'єрів, які заважають взаємодії. Але завжди потрібно пам'ятати, що мовлення (усне чи письмове) має бути чітке, логічне, стисле, варто наголосувати на основному і робити висновки. Тут не можна жестикулювати, змінювати тон. Коли ведеться розмова електронною поштою або в конференції, можна дуже легко помилитись у тлумаченні слів співрозмовника. Важливим є те, що інформація, яка передається у віртуальний простір, фіксується і може зберегтись, а потім повернутись і зашкодити тому, хто її надіслав, вплинути на цей процес можливості вже не буде. Тому для майбутніх правознавців, які будуть здійснювати інтернет-спілкування із колегами та споживачами юридичних послуг, є надзвичайно важливим не лише знання Законів України, а й вміння швидко систематизувати й аналізувати інформа-

цію, робити висновки, динамічно та якісно спілкуватися.

На основі аналізу наукових досліджень у структурі комунікативної компетентності майбутніх правознавців можна виокремити такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, соціальний, змістово-операційний, емоційно-оцінний, технологічний.

Мотиваційно-ціннісний компонент передбачає сукупність стійких мотивів, які керують і регулюють професійне спілкування юриста, зумовлюють бажання особистості досягти високих результатів із різними учасниками спілкування. До цього компонента зараховуємо такі складники: професійні та життєві цінності, ідеали, менталітет професії; розуміння місії, призначення професії юриста; наявність не тільки зовнішніх мотивів – інтерес до заробітку, а й внутрішніх – прагнення до самореалізації.

Соціальний компонент забезпечує здатність до співпраці, досягнення компромісів, ініціативу, активну участь, уміння працювати в команді, оволодіння різними соціальними ролями (лідера, виконавця, посередника та ін.), уміння встановлювати контакти з різними учасниками спілкування; здатність розуміти внутрішній світ іншого, його психологічні особливості, потреби, мотиви поведінки, стан психіки, повагу до людей інших національностей, релігій, культур, мов, рас, політичних уподобань та соціального становища.

Змістово-операційний компонент комунікативної компетентності майбутніх правознавців передбачає знання професійної термінології, лексичний запас, мовну та стилістичну грамотність, гнучке володіння вербальними і невербальними засобами спілкування; здатність демонструвати високу культуру спілкування і забезпечувати виховну ефективність спілкування, уміння висловлювати та аргументувати думку, працювати з документами правового характеру, вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію; адаптування майбутнього правознавця до мінливих реалій інформаційного простору, управління інформаційними потоками відповідно до завдань правової держави, оперативне знаходження способу застосування набутих знань у стандартних чи нестандартних ситуаціях.

До емоційно-оцінного компонента зараховуємо вміння усвідомлювати й осмислювати власні дії у сфері професійного спілкування, адекватну самооцінку, потребу і готовність постійно навчатись упродовж усього життя.

В умовах глобальної інформатизації суспільства ми виокремлюємо технологіч-

ний компонент комунікативної компетентності майбутніх правознавців, до якого зараховуємо знання нових інформаційно-комунікаційних технологій та вміння, які виражаються у здатності здійснювати ефективну електронну комунікацію, що формуються на всіх етапах професійного становлення.

Варто зауважити, що згідно із Законом України «Про юридичні клініки» № 592 від 03.08.2006 р. метою та завданнями юридичних клінік вищих навчальних закладів України є підвищення рівня практичних знань, умінь і навичок студентів юридичних спеціальностей; підготовка та навчання студентів у дусі дотримання і поваги до принципів верховенства права, справедливості і людської гідності; розширення співробітництва вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців-юристів, із судовими, правоохоронними органами, органами юстиції, державної влади і місцевого самоврядування, з іншими установами та організаціями; впровадження у навчальний процес елементів практичної підготовки студентів-правників у сфері юридичних послуг, надання студентам юридичної клініки можливості набуття навичок практичної діяльності за фахом, забезпечення можливості спілкування студентів під час навчального процесу із фахівцями-практиками судових і правоохоронних органів, інших державних органів та органів місцевого самоврядування з питань їх діяльності; створення ефективного механізму обміну інформацією між населенням, засобами масової інформації та юридичною клінікою, що дозволить оперативно реагувати на практичні потреби громадян [1]. Тому робота студентів у юридичній клініці сприяє розвитку всіх визначених компонентів комунікативної компетентності майбутніх правознавців та розвитку інтегрованих зв'язків галузевих дисциплін із дисциплінами циклу

соціально-гуманітарної підготовки.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, комунікативна компетентність майбутніх правознавців є найбільш значущою характеристикою майбутнього фахівця у системі професій «людина – людина», відкриває перспективи для подальшої професійної діяльності, здійснення ділових та професійних контактів, а робота у юридичній клініці сприяє розвитку ключових компонентів комунікативної компетентності.

Вважаємо за необхідне зазначити, що для ефективного формування комунікативної компетентності майбутніх правознавців необхідно здійснити експериментальну перевірку рівня формування комунікативної компетентності студентів, які проходили виробничу практику у юридичній клініці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про юридичні клініки : Закон України від 03.08.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06>.
2. Князева С.В. Структура професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців з правознавства / С.В. Князева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2011_13/files/P1311_17.pdf.
3. Кожем'яко Н.В. Формування комунікативної компетентності майбутніх молодших спеціалістів з правознавства у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н.В. Кожем'яко. – К., 2015. – 250 с.
4. Проект Тьюнінг: вступне слово [Електронний ресурс]. – Режим доступу : pca.com.ua/.../proekt-tyuning-formuvannya-yedinogo-yevropejskogo-standartu-vishhoyi-osviti/
5. Федорчук О.С. Формування у майбутніх правознавців навичок професійного застосування інформаційно-комунікаційних технологій / О.С. Федорчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://revolution.allbest.ru/pedagogics/00603033_0.html.